KUNTALIITTO | Kommunförbundet

[Katuosoite]

Lausunto
23.2.2026
D.nro: 85/03.01.00/2026

Liikenne- ja viestintävaliokunta

Lausuntopyyntö: VNS 9/2025 vp

Valtioneuvoston selonteko Keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelmasta

Kuntaliitto kiittää mahdollisuudesta lausua Keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelmasta (jäljempänä ”KAISU”) ja korostaa että Suomen tavoite on lain mukaan olla hiilineutraali viimeistään vuonna 2035. Tavoitteesta on tärkeää pitää kiinni ja näin luoda ennustettava toimintaympäristö kuntien ja yritysten kestävyysinvestoinneille.

KAISUssa käsitellään yhtäältä taakanjakosektorin toimenpiteitä ja niiden päästövähennyspotentiaalia sekä toisaalta esitellään erilaisia poikkisektoriaalisia kokonaisuuksia, joiden merkitystä ilmastotavoitteille kuvataan yleisellä tasolla. Tämä hämärtää ilmastosuunnitelman tarkoitusta, sillä jälkimmäisten kokonaisuuksien toimenpiteet ovat lähinnä yleisluontoista edistämistä ja suosittamista. Samalla näissä teemoissa (kuten esimerkiksi julkisten hankintojen kestävyyden edistämisessä) on tehty toimenpiteitä jo pitkään. Mikäli toimenpiteitä ei muuten voi konkretisoida, niin niistä voisi esittää analyysia tai oppeja, jotka auttaisivat ymmärtämään, miten vaikuttavuuden näkökulmasta toimenpiteitä olisi tarpeen kehittää.

KAISUssa ei näy mitään erityistä alueellista tarkastelua, vaikka ilmastotyön vaikuttavuus rakentuu myös alueellisesti ja paikallisesti erilaisiin vahvuuksiin. Vaikka ilmastolaki ei edellytä KAISU:lta erityistä alueellista tarkastelua, kansallisten ilmastotoimien alueellista kohdentamista sekä toimenpiteiden alueellisia vaikutuksia olisi hyvä avata sekä hyödyntää esimerkiksi paikallisten ja alueellisten ilmastosuunnitelmien yhteydessä tehtyjä vaikutusarvioita ja skenaarioita.

Liikenne

Pääministeri Orpon hallitusohjelma sisältää useita linjauksia, jotka kasvattavat tieliikenteen kasvihuonekaasupäästöjä. Näitä ovat jakeluvelvoitteen tason

Suomen Kuntaliitto
www.kuntaliitto.fi
etunimi.sukunimi@kuntaliitto.fi

Finlands Kommunförbund
www.kommunforbundet.fi
fornamn.efternamn@kommunforbundet.fi

laskeminen ja siihen liittyvät joustot, polttoaineveron sekä ajoneuvoveron kevennykset erityisesti suuripäästöisiltä ajoneuvoilta, sekä joukkoliikenteen arvonlisäveron korotus 10 prosentista 14 prosenttiin. myöskään uusi romutuspalkkio ei välttämättä ohjaa parhaalla mahdollisella tavalla valintoja vähäpäästöisiin vaihtoehtoihin.

Liikenne on yksi kaupunkien ja kuntien ilmastotyön haastavimmista osa-alueista. Kuntien mahdollisuudet onnistua päästövähennystavoitteissa heikkenevät merkittävästi, mikäli valtion toimet eivät tue paikallista ilmastotyötä johdonmukaisesti ja pitkäjänteisesti. Nykyinen KAISU:n toimenpideohjelma ei tarjoa selkeää ja tavoitteellista kokonaiskuvaa liikenteen päästöjen vähentämisestä. Liikenteen ilmastopolitiikan tulisi olla ennakoitavaa niin kunnille, elinkeinoelämälle kuin kansalaisillekin.

EU:n vuodesta 2028 laajeneva päästökauppa tuo Suomelle vuosittain satoja miljoonia euroja liikenteen huutokauppatuloja. EU:n mukaan nämä tulot tulee ohjata ilmastotavoitteiden saavuttamiseen ja vihreän siirtymän vauhdittamiseen. Tulot tulee kohdentaa konkreettisesti liikenteen käyttövoimamurroksen vauhdittamiseen ja kestävään liikkumiseen koko maassa. Päätöksentekoa tulisi valmistella avoimesti ja vuorovaikutteisesti. Päästökaupan arvioidaan nostavan merkittävästi polttoaineiden hintoja. Sen tuloja ei tulisi sulauttaa osaksi valtion yleistä budjettia.

Liikenteen toimenpiteissä SCF-toimenpiteisiin sisältyvät kävelyn ja pyöräilyn avustus sekä joukkoliikenteen ja kutsuliikenteen tuki ovat erittäin tärkeitä kestävän liikkumisen edistämiseksi. Haavoittuvassa asemassa olevia ryhmiä ja autottomia voidaan auttaa monipuolistamalla liikkumisvaihtoehtoja ja pitämällä joukkoliikenteen lipunhinnat kohtuullisena. Toimenpiteet ovat kuitenkin rajattu alle 100 000 asukkaan kaupunkiseutuihin. Vaikka rajausta ei perustella, niin se rajaa MAL-seutukunnat ulkopuolelleen.

Liikenneköyhyys ja liikkumistarpeet eivät perustu hallinnollisiin rajoihin tai kunnan kokoon. Niin asukasmäärältään isoissa kaupungeissa kuin pienemmissä kunnissa on monentyyppisiä alueita sekä haavoittuvassa olevia ryhmiä liikkumistarpeineen.

Olennaista tulee olla tuen kohdentaminen alueille ja väestöryhmiin, joilla on matala sosioekonominen asema ja tarve parantaa joukkoliikenteen ja muun kestävän liikkumisen kuten kävelyn ja pyöräilyn palvelutasopuutteita - sijaitsivat nämä alueet maaseudulla tai kaupungeissa. Toimilla tulisi pyrkiä edistämään palveluiden tai opiskelu- ja työpaikkojen saavutettavuutta asukkaille, tarjoamaan edullisia matkustusvaihtoehtoja sekä torjumaan segregaatiota -

myös isoilla kaupunkiseuduilla. Alueellisen joukkoliikenteen tuen tulee kattaa erilaiset liikennevälineet bussiliikenteestä lähijuniin.

MAL-sopimusten tavoitteena on tukea suurimpien kaupunkiseutujen kasvua ja kehitystä ja niiden kykyä toimia talouden vetureina. Sopimuksilla pyritään edistämään kestävää ja vähäpäästöistä yhdyskuntarakennetta ja liikennejärjestelmää sekä niihin liittyviä infrastruktuuri-investointeja. Valtio osallistuu sopimuksissa mm. raide- ja kaupunkiraitiotiehankkeiden toteuttamiseen kaupunkiseutujen saavutettavuuden ja kestävän liikkumisen edistämiseksi. Nykyisellä MAL-sopimuskaudella ilmastotoimet - kuten joukkoliikenteen, kävelyn ja pyöräilyn tukeminen saavat sen sijaan hyvin vähän sisältöä aiempiin sopimuskausiin verrattuna kuten myös kohtuuhintaisen asuntotuotannon tukeminen ja segregaation ehkäisy. Sopimuksiin sisältyy aiempaa enemmän valtion tiehankkeita.

Niinpä nykyisiä MAL-sopimuksia ei sellaisenaan voi pitää riittävinä keinoina edistää isoimpien kasvavien kaupunkiseutujen kestävän liikennejärjestelmän kehittämistä, eikä Kuntaliitto pidä KAISUssa esitettyä kaupunkiseutukoon rajausta perusteltuna.

Sosiaalisen ilmastorahaston toimenpiteisiin KAISUssa esitetään pienituloisten romutuspalkkiota. Tulosidonnaisella romutuspalkkiolla voisi vuosina 2027–2032 hankkia nollapäästöisen, uuden tai käytetyn auton romutettavan suurempipäästöisen auton tilalle. Kuntaliitto on ollut huolissaan siitä, että toimenpide ei ole toimiva, jos se ei riittävästi kannusta pienituloista päästöttömän ajoneuvon hankintaan. Päästöttömäksi ajoneuvoksi tulee katsoa myös sähköavusteinen polkupyörä, joka osoittautui edellisessä romutuspalkkiokampanjassa suosituimmaksi palkkion käytön kohteeksi ja joka edistää sekä terveyttä että päästöjen vähentämistä.

Maatalous

Biokaasun tuotannon ja käytön sekä ravinteiden kierrätyksen edistäminen on kannatettava toimi. Rannikkoseuduilla pohditaan eri toimijoiden kesken paljon myös ruokomassan käyttömahdollisuuksia esimerkiksi biokaasulaitoksissa. Biokaasun tuotannon ja käytön lisääminen ei saa tuoda lisää viranomaistehtäviä kunnille.

Ravitsemussuositusten mukaisesti tulee vähentää maito- ja lihatuotteiden kulutusta sekä lisätä luonnonmukaisesti tuotettujen ja kasviperäisten elintarvikkeiden osuutta. Suunnitelmassa onkin kirjattu, että luomuruoan käyttöä julkisissa hankinnoissa edistetään. Tähän on olemassa konkreettisia

mahdollisuuksia, jotka olisi tarpeen avata suunnitelmassa sekä arvioida niiden ilmastovaikutuksia.

Rakennusten erillislämmitys

Öljylämmityksestä luopuminen kustannustehokkaasti on edelleen tarpeellinen toimenpide. Toimenpide olisi toteuttava siten, että se mahdollistaa fossiilisesta polttoaineesta irtautumisen myös haavoittuvassa asemassa olevien kansalaisten osalta sekä väestöltään väheneville alueilla. Avustuksen saamiseksi hybridilämmitys pitäisi edelleen jättää mahdolliseksi, jottei luoda energiajärjestelmään turhia sähkönkulutuspiikkejä. riippuu rakennuksen omistajan tosiasiallisesta mahdollisuudesta investoida lämmitysjärjestelmän vaihtamiseen.

Jätehuolto ja jätevesihuolto

KAISUn nykytoimiskenaarion mukaan jätteiden käsittelyn päästöt laskevat noin 60 % vuoteen 2030 mennessä vuoden 2005 tasoon verrattuna. Jätteenpolton päästöjen kehityksen sen sijaan todetaan olevan epävarmaa johtuen ilmeisesti siitä, ettei vielä ole päätetty, siirtyykö jätteenpoltto täysimääräisesti päästökaupan piiriin tai toisaalta, kuinka paljon jätteenpoltossa investoidaan hiilidioksidin talteenottoon.

Jätteiden käsittelyn päästöihin eivät sisälly jätteenpolton päästöt, jotka ovat yhdyskuntajätteen käsittelyn painopisteen siirryttyä kaatopaikkakäsittelystä energiahyödyntämiseen kasvaneet vuosien kuluessa. Kokonaisuutena tarkasteltuna jätehuollon päästöt ovat kuitenkin vähentyneet. On huomattava, että jätteiden kaikenlaisesta käsittelystä aiheutuu kasvihuonekaasupäästöjä, jotka vaihtelevat käsittelytavoittain. Käsittelyn painopisteen siirtämisellä ja panostamalla vähäpäästöiseen teknologiaan voidaan kuitenkin päästöjä hillitä.

Jätteenpolton hillinnän taloudellisia ohjauskeinoja on selvitetty osana SYKEn hanketta vuonna 2025. Hanke on valmistunut ja raportti julkaistu tammikuussa 2026 (Selvitys kierrätyksen edistämisen ja jätteenpolton hillinnän ohjauskeinoista: Lajittelun ja erilliskeräyksen normiohjauksen sekä jätteenpolton ja sen kasvihuonekaasupäästöjen rajoittamisen tarkastelu). Raportin mukaan esimerkiksi polttovero, sekajätteen vero ja päästökaupan laajentaminen koskemaan jätteenpolttolaitoksia ovat osittain päällekkäisiä ohjauskeinoja. Vain osa näistä vaikuttaa suoraan päästöihin. CCUS-teknologioiden käyttöönotto jätteenpolttolaitoksilla voi tarjota uusia mahdollisuuksia erityisesti biogeenisen hiilidioksidin talteenoton ja varastoinnin/hyödyntämisen kautta. Haaste on se, että teknologiat ovat kuitenkin vielä kalliita ja tarvitaan niin

EU-sääntelyn, rahoitusinstrumenttien kuin talteen otetun hiilidioksidin markkinoiden kehittymistä käyttöönoton edistämiseksi.

Kuntaliiton näkemyksen mukaan on olennaista, että osana politiikkatoimia jätteenpoltolle asetettavia selkeästi päällekkäisiä elementtejä tulee välttää. Mikäli poltto siirtyy päästökaupan piiriin, sille ei tule asettaa samanaikaisesti polttoveroa. Tulee muistaa, että jätelainsäädännön olennaisin tarkoitus on turvata toimiva jätehuolto sekä ehkäistä jätehuollosta aiheutuvaa vaaraa ja haittaa terveydelle ja ympäristölle. Jätteen synnyn ehkäisy kierrätysasteen nostamisen ohella ovat toimia, joilla sektorin päästöjä saadaan vähennettyä.

Kuntaliitto huomauttaa, että jätevesihuolto tulisi käsitellä suunnitelmassa erillisesti jätehuollosta, koska se on osa vesihuoltoa. Suunnitelmassa on todettu, että jätevedenkäsittelyn kasvihuonekaasupäästöt vähenevät, kun uudistettu yhdyskuntajätevesidirektiivi (271/1991/ETY) pannaan täytäntöön kansallisesti kevääseen 2027 mennessä. Direktiivin on arvioitu vähentävän jätevesikäsittelyn kasvihuonekaasupäästöjä noin 40 %. Kuntaliitto toteaa, että ilmaisu jättää epäselväksi sen, mihin mennessä jäteveden käsittelyn kasvihuonekaasupäästöt vähenisivät 40 %. Kuntaliitto myös huomauttaa, että päästöt eivät automaattisesti vähene direktiivin kansallisen soveltamisen astuttua voimaan vuonna 2027, vaan direktiivin mukainen päästöjen vähentäminen edellyttää pitkäjänteistä kehittämistyötä sekä investointeja jätevedenpuhdistamoilla.

Yhdyskuntajätevesidirektiivin mukainen energianeutraaliuden tavoite tulee saavuttaa asteittain vuoteen 2045 mennessä. Energianeutraaliuteen liittyvistä toimista linjataan artiklassa 11, jonka mukaan energianeutraaliutta tulee tavoitella kansallisella tasolla seuraavasti: uusiutuvan energian määrä 10 000 AVL tai sitä suuremmilla laitoksilla tai laitosten ulkopuolella joko itse laitostoimijan tai ulkopuolisen toimijan toteuttamana tulee olla 20 % (31.12.2030), 40 % (31.12.2035), 70 % (31.12.2040) ja 100 % (31.12.2045) laitoksien vuosittain käyttämästä kokonaisenergiasta.

Kuntien ja alueiden ilmastotyö

KAISU:n luonnoksessa on kuntien merkittävä rooli päästövähennysten toteuttamisessa tunnistettu ja viitataan Suomen allekirjoittamaan CHAMP-aloitteeseen, jonka tarkoituksena on vahvistaa paikallisten hallintojen roolia ilmastonmuutoksen torjunnassa. Tästä huolimatta jää kuntien ilmastotyön konkreettinen tuki vaatimattomaksi. Valtion eri hallituskausien tempoileva ilmastopolitiikka ja päätöksenteko on haastavaa. Vakaa ja ennakoitava toimintaympäristö auttavat kuntia edistämään Suomen kansallisia tavoitteita ja kansainvälisiä velvoitteita ilmasto- ja luontotavoitteiden saavuttamiseksi.

Vaikka kunnat osaltaan toimeenpanevat EU:n ja valtion ilmastopolitiikkaa, itsehallintonsa myötä ne ovat myös itsenäisiä ilmastopoliittisia toimijoita, joiden vahvuus on mm. lähidemokratiassa ja kuntalaisten kestävän arjen puitteiden rakentajina. Valtion ja EU:n rooli tulisikin olla kuntien moninaisia ja paikallisia tapoja ja keinoja tukevaa. Liian tasapäistävät keinot tai velvoitteet voivat jarruttaa paikallisesta toimintaympäristöstä kumpuavaa vaikuttavaa toimintaa.

Kuntien ja alueiden ilmastotyön tavoitteiden tukemista ja vauhdittamista koskevia toimia olisi tarpeen määritellä konkreettisesti ja myös arvioida taloudellisia tukimahdollisuuksia yleistermien ”edistetään, jatketaan, vauhditetaan” sijasta. Konkretia voisi olla esimerkiksi kuntapäättäjille suunnattua koulutusta, ilmastobudjetoinnin kehittämistä tai taloudellisia kannustumia konkreettisten ilmastotoimien lisäämiseksi niillä sektoreilla, joissa tunnistetaan edelleen olevan edistämistarpeita. Nopeimmin kuntien ilmastotyötä voi vauhdittaa tukemalla kuntien ilmasto-ohjelmien toimeenpanoa. Konkreettista yhteistyötä voidaan edistää esimerkiksi kuntien, maakunnan liittojen ja valtion aluehallinon yhteisillä kehittämispäivillä ja seudullisilla yhteishankkeilla.

Kulutuksen hiilijalanjälki

Kunnilla on mahdollisuuksia vaikuttaa epäsuoriin päästöihin etenkin rakentamisen sekä julkisten ruokapalvelujen osalta. Kunnilla muiden julkisten toimijoiden ohella on merkittävä vaikuttamismahdollisuus tuupata asiakkaita siirtymään ruokavaliossa kasvispainotteisempaan suuntaan. Paikallisten erojen takia tähän toimintaan tulisi ottaa käyttöön valtakunnan tasoiset toimintamallit ja ohjeistukset esimerkiksi siinä, että kasvisruoka on aina tarjolla linjastolla ensin. Hyviä esimerkkejä ja käytänteitä ja niillä saavutettuja tuloksia tulisi nostaa esille.

Yksittäisten toimien, kuten kiertotalouspalveluiden houkuttelevuuden tukemisen osalta olisi perusteltua tunnistaa niiden vaikuttavuus erityisesti suhteessa siihen, kuinka pitkäkestoisesti toimia on jo toteutettu. Esimerkiksi jakamisen ja lainaamisen edistäminen voi lisätä sosiaalista hyvinvointia ja kestävyyttä, mutta sen vaikutus ilmastoon saattaa jäädä marginaaliseksi.

Julkiset hankinnat

Julkisten hankintojen ympäristö- ja ilmastoystävällisyyttä on edistetty pitkään, sillä hankinnoilla on suuri potentiaali ja vaikuttamismahdollisuus. Olisikin tarpeen tuoda esille, mitä jo tehdyllä työllä on saavutettu, sekä kehittää

tehokkaasti konkreettisia toimia niillä osa-alueita, joilla vielä tunnistetaan olevan kehittämismahdollisuuksia. Nämä voivat pitää sisällään valtakunnallisia, kaikille avoimia ja maksuttomia työkaluja, neuvontaa ja koulutusta, jotka tukevat kuntia ilmastoviisaissa hankinnoissa.

Muut poikkisektoriaaliset

Ilmastorahoitus

Suunnitelma sisältää hyviä havainnointeja ilmastopolitiikan eri toimenpiteiden vaikuttavuudesta ja niiden rahoitustilanteesta. Kiitämme näistä ilmastopolitiikan tilannekuvaa avaavista visualisoinneista.

Kuten suunnitelmassakin huomioidaan, niin kuntien ilmastotyötä tukevaa rahoitusta ei tällä hetkellä juurikaan ole. Vuonna 2024 päättynyt Kuntien ilmastoratkaisut -ohjelma on kunnissa koettu tärkeänä, sillä vaikka ohjelman avustukset olivat pieniä, täydensivät ne keveänä järjestelynä muuta ja etenkin byrokraattisesti vaativampaa EU-rahoitusta. Kansallisesti jaettavaa EU-rahoitusta kunnat voivat hyödyntää lähinnä ilmastotyön kehittämiseen. Taloudellinen tuki ei ole ollut mittakaavassa kuntien ilmastotyön rahoitustarpeille. Kuntatalouden talousnäkymät vaikuttavat myös sellaisilta, että kuntien talouden sopeuttamistarpeiden myötä ilmastotoimenpiteiden rahoituksen haasteet vain lisääntyvät.

CLEANTECH-investoinneissa viitataan hallituksen päätökseen suurille nollapäästötalouteen vieville teollisille investoinneille tarkoitetusta määräaikaisesta verohyvityksestä. Hallituksen energia- ja ilmastostrategiaan sisältyvän investointiverohyvityksen arvioidaan vähentävän vuodesta 2028 lähtien 90–230 miljoonalla eurolla vuotuisia yhteisöverotuloja, joista kuntien osuus olisi noin neljännes. Kuntatalous oli vuonna 2025 noin 800 miljoonaa euroa alijäämäinen, minkä lisäksi kuntien valtionrahoitukseen uhataan kohdistaa tulevina vuosina uusia lisäleikkauksia. Kuntaliitto muistuttaa, että heikkenevien kuntatalousnäkymien takia energia- ja ilmastostrategiaa toteutettaessa ei saa syntyä kuntien tulopohjaa leikkaavia vaikutuksia.

Kun kuntien ilmastotyötä edistetään jatkossa taloudellisella tuella, on tärkeää huomioida, että kuntien ilmastotoimenpiteissä on usein järkevää tehdä samalla esim. ilmastonmuutokseen sopeutumisen toimenpiteitä, joten erilaisia toimeenpanoa jäykistäviä rahoitusehtoja on vältettävä.

Ilmastorahoituksesta puhuttaessa hillintätoimien lisäksi myös ilmastonmuutoksen sopeutumisen toimenpiteet tarvitsevat rahoitusta ja näiden kysymysten käsittely esim. yhteisillä kansallisilla rahoitusfoorumeilla olisi toivottavaa.

KUNTALIITTO | Kommunförbundet

[Katuosoite]

Lausunto
23.2.2026
D.nro: 85/03.01.00/2026

Suomen ilmastopolitiikan suunnittelujärjestelmä on rakenteeltaan monitahoinen ja osin päällekkäinen, kun ilmastolain edellyttämien suunnitelmien lisäksi on muitakin säännöllisesti hallituskausittain tehtäviä suunnitelmia sekä EU:lle tehtävä kansallinen energia- ja ilmastosuunnitelma. Tämä moninaisuus kasvattaa hallinnollisia kustannuksia ja heikentää ymmärrettävyyttä ja avoimuutta. Järjestelmää olisi tarpeen yksinkertaistaa ja painottaa ohjelmien määrän sijaan niiden vaikuttavuutta.

SUOMEN KUNTALIITTO

Pauliina Jalonen
ilmastopolitiikan erityisasiantuntija

Jakelu Liikenne- ja viestintävaliokunta
Tiedoksi Kuntaliiton kirjaamo

Suomen Kuntaliitto
www.kuntaliitto.fi
etunimi.sukunimi@kuntaliitto.fi

Finlands Kommunförbund
www.kommunforbundet.fi
fornamn.efternamn@kommunforbundet.fi